

D. Počátky českého národního obrození

1. První generace českého národního obrození: generace osvícensko-klasicistní (generace Josefa Dobrovského) / 2. Ukázky z počátků moderní české literární tvorby

Zabýváme-li se vývojem češtiny a české literatury, nemůžeme se vyhnout jedné docela samozřejmé otázce. Jak je možné, že přestože snad všichni chceme umět cizí jazyky, rádi cestujeme a dovedeme se pohotově orientovat v prostředí cizích zemí, přesto zejména při pobytu v zahraničí zpravidla cítíme přirozenou sounáležitost s jinými česky mluvícími lidmi, kteří jsou pro nás jinak cizí, ve sportu fandíme českým týmům a ve zprávách o nehodách ve světě přednostně hledáme informace o tom, zda mezi oběťmi jsou, či nejsou Češi? Co ještě dnes spojuje obyvatele Prahy, Liberce a Zlína, když skoro všichni holdujeme oděvům či potravinám, které najdeme prakticky v celé Evropě, a naopak ve škole používáme i v rámci České republiky různé sady učebnic? Odpověď najdeme především ve skutečnosti, že – ať už si to uvědomujeme nebo ne – skoro všichni obyvatelé naší země sdílejí společnou kulturní historii, v dětství jsme poslouchali stejné pohádky a později jsme si oblíbili stejné postavy knížek či filmů, jsme hrdí na stejné či podobné okamžiky našich společných dějin, očekáváme od sebe navzájem podobný náhled na okolní svět či podobné reakce v krizových situacích atd. Tento proces českého sebeuvědomování probíhal i v dávné minulosti, ale zintenzivnil se v období posledních zhruba dvou set padesáti let. Podobně na tom ovšem byly také mnohé jiné národy a některé z nich tento vývoj zažívají ještě i dnes. Podívejme se tedy podrobněji, oč šlo a jaké důsledky z toho pro nás vyplývají.

1. První generace českého národního obrození: generace osvícensko-klasicistní (generace Josefa Dobrovského):

1-1 Změny na počátku moderní evropské společnosti; 1-2 Dvě pojetí národa; 1-3 Národní hnutí v Evropě: proč a kde vznikla a jaké byly jejich cíle; 1-4 České národní obrození: charakteristika a periodizace; 1-5 Josef Dobrovský; 1-6 Další osobnosti a kulturní počiny v době Dobrovského.

1-1 Změny na počátku moderní evropské společnosti

Mnohostranný rozvoj Evropy po válkami naplněném 17. století vedl k **prudkému početnímu nárůstu obyvatelstva**. V letech 1700 – 1850 se počet obyvatel Evropy (včetně celého Ruska) více než zdvojnásobil, z asi 125 milionů na asi 288 milionů. Evropská společnost byla ještě ve velké většině zemědělská a venkov nemohl takový přírůstek obyvatel uživit. Mnoho lidí z vesnic tedy nyní začalo **odcházet za živobytím do měst**. Tam přispěli k **posílení měšťanského stavu**, ať už tím, že se do něj sami zařadili, nebo tím, že začali pracovat jako námezdní síly v řemeslnických dílnách, v manufakturách i v prvních, teprve vznikajících továrnách. Zároveň ovšem si tato nová krev s sebou z venkova přinášela **lidovou kulturu**, jejíž prvky se snažila na linii kontaktů město-venkov dále rozvíjet. Tak **ožívá** nebo přímo **vzniká celonárodní kultura**, nyní nově překonávající úzké regionální vymezení a šířící se **v celém rámci národního území**, často totožného s někdejšími středověkými státy, jež byly posléze pohlceny nadnárodními absolutistickými říšemi.

Tento proces je **posilován** také hlavními kulturními proudy. **Osvícenství** se se svými badatelskými zájmy obrací ke kulturním dějinám a snaží se podat jejich objektivní, nezkrácený obraz. **Preromantismus a romantismus** hledají v lidové kultuře duši národa, pro další inspiraci se obracejí k přírodě a romantismus se také věnuje dávné historii.

Do hry vstupují **vzdělávací a vědecké instituce**, jejichž počet nyní významně roste a jež oslovují skrze výsledky své práce širší veřejnost.

A tak, jak **feudalismus postupně slábne** a jeho původem středověké vztahy ochrany a služby jsou nahrazovány vztahy komerčními (pronájem – splátky; práce – mzda), veřejnost ráda přijímá ideu nové, svobodné a rovnoprávné **občanské příslušnosti k národnímu společenství**.

1-2 Dvě pojetí národa

Od starověku se pospolitosti lidí početné v řádu statisíců a milionů jedinců označují nejčastěji slovem **národ**. Jak už název ukazuje, **národnost** (tedy *příslušnost k národu*) je vlastnost, kterou člověk získává **narozením**; je tomu tak i v latině: lat. *natus* = *narození*; lat. *natio* [nácio] = *národ* (obyvatelstvo státu bez ohledu na národnost se označovalo slovem *populus* nebo *gens*). Dnes ovšem existují **2 různá pojetí národa**:

1. Národ etnický (řec. *ethnos* = *národ*): jedná se o národ v jeho **původním, tradičním významu**, zahrnuje tedy **pospolitost lidí** spjatou několika **společnými faktory** (jakkoli jejich výlučně národní charakter může být v konkrétním případě sporný):

a) vědomím společného původu, společných dějin a společných zájmů (národním vědomím);

b) společným územím;

c) společnou, národní povahou (národním charakterem, národní mentalitou);

d) společným jazykem (či jazykovým prostředím): toto hledisko je obecně považováno za obzvláště významné, protože se v něm odrážejí i některá z hledisek ostatních (jazyk jako hlavní nástroj myšlení nepochybně souvisí s národní mentalitou apod.);

e) společnými tradicemi, mravy i hodnotovými soudy.

Takové vymezení národa se dnes označuje jako **národ etnický** (řec. *ethnos* = *národ*).

2. Národ politický: národnost je tu ztotožněna především se **státní příslušností (občanstvím)**; má se zato, že kulturní znaky národa jsou zcela nebo ve své velké většině vytvářeny nikoli přirozeným vývojem, ale **uměle** v zájmu vzniku **národní identity**, tedy jednoty mezi obyvateli státu a jeho institucemi.

První pojetí může pomáhat v **obraně národní svébytnosti** (ohrožené např. masovou, kulturně nevyhraněnou spotřebou), ale může být i **zdrojem konfliktů** tam, kde se hranice mezi národy nekryjí s hranicemi států.

Druhé pojetí produkuje pocit **sounáležitosti** co největšího počtu obyvatel **se státní mocí**, ale může **omezovat přirozenou pestrost společnosti** tam, kde si lidé přejí zachovat vědomí své kulturní či historické odlišnosti.

1-3 Národní hnutí v Evropě: proč a kde vznikla a jaké byly jejich cíle

Kombinace **úsilí o občanskou svobodu a zájmu o národní kulturu** daly vzniknout **národním hnutím**, která si vytkla za cíl **emancipaci národa** ve sféře **kulturní, právní, ekonomické a politické**. Národní hnutí byla tedy vytvářena národy, které žily – nebo se cítily žít – **pod nadvládou** národů jiných, což v dané době (zejména v **19. století**) i podmínkách nejčastěji znamenalo být diskriminovanou součástí říše některé z nadnárodních, často absolutistických dynastií.

Národní hnutí najdeme v tehdejším vývoji u několika **desítek národů**, od Irů a Skotů přes Italy, Čechy, Slováky, Poláky a Ukrajince až po Finy, Srby a Chorvaty; patří sem však také vznik řady latinskoamerických národů.

1-4 České národní obrození: charakteristika a periodizace

České národní hnutí se tradičně označuje jako **české národní obrození**. Pojem *obrození* je blízký pojmu *renesance*, označujícímu epochu, kdy rostl **vliv měšťanstva**, které s sebou vnášelo do společenského prostředí ideje **rovnoprávnosti a svobody**.

